

YHTEISÖLLISYYTTÄ HYMYLLÄ

KEHITTÄMISKESKUS
OPINKIRJO

Sisällysluettelo

Yhteisöllisyyttä Hymyllä 3

Lapsen oikeuksien sopimus	4
Perusopetuksen opetussuunnitelma.....	4
Yhteisöllisyys	5
Säännöt	7
Moninaisuus	8
Yhdenvertaisuus	10
Normikriittisyys	10

TEHTÄVIÄ 12

Vahvuussankarit	12
Vahvuudet.....	12
Hyvän kaverin tuntomerkit.....	14
Tärkeimmät ominaisuuteni	15
Idearikas - Yrittäminen ruuduissa.....	16
Yhdessä hyvää.....	16
X-factor	16
Koulu kaikilla asteilla.....	17
Ota selvää käyttäjistä.....	18
Kuvalukutaito mediataitona	18
Yhdenvertaisuus	20

ISBN 978-952-5853-78-0 (PDF)

Yhteisöllisyyttä Hymyllä

Hymy-toiminnassa keskitytään yhteisöllisyyden edistämiseen ja siten vahvistetaan turvallista ilmapiiriä. Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaavan toiminnan kitkeminen kouluyhteisössä on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ammattilaisten vastuulla. Kiusaamisen tunnistamiseen ja kiusaavan kulttuurin ehkäisemisessä on tärkeää ottaa oppilaat mukaan suunnittelemaan erilaisia toimenpiteitä. Vastuu ennaltaehkäisevä työstä on kuitenkin opettajilla ja tapahtuu koulun arjessa luokissa ja oppilaiden ryhmissä.

Lasten ja nuorten täytyy voida luottaa siihen, että aikuiset kuuntelevat, puuttuvat, auttavat ongelmien ratkaisemisessa ja turvallisuuden tunteen palauttamisessa. Kouluyhteisön aikuisten on osoitettava johdonmukaisesti toiminnallaan, että kiusaamisesta, kaltoinkohtelusta ja syrjinnästä kertominen kannattaa ja että tällaisiin tilanteisiin ja tapahtumiin puututaan.

Oppilaiden mukaan kouluhyvinvointi koostuu useista erilaista asioista. Kouluhyvinvointiin liittyy koulun rakenteelliset tekijät, autonomian ja itsensä toteuttamisen edellytykset, yhdessä toimimisen edellytykset ja oppimisen olosuhteet. Rakenteellisilla tekijöillä tarkoitetaan koulutyön vaihtelevuutta ja organisointia, ruokailuja ja koulun fyysisiä olosuhteita (mm. välituntien toimintamahdollisuudet). Autonomialla ja itsensä toteuttamisella tarkoitetaan esimerkiksi toimintaan osallistumista, mm. ikätasoon sopiva huolenpidon ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta. Yhdessä toimimisen edellytykset liittyvät kiusaamiseen, sääntöihin sitoutumiseen, toimiviin sosiaalisiin suhteisiin ja yhteenkuuluvuuteen. Oppimisen olosuhteet huomioivat opettajan ammattilaisena sekä yksilöllisten tarpeiden huomioimisen, työrauhan ja koulutyön kuormittavuuden. (Heikkinen ja Karhuvirta lainaten Väliavaaraa ym. 2018).

Tässä materiaalissa käsitellään yhteisöllisyyttä, moninaisuutta, yhdenvertaisuutta ja normikriittisyyttä. Materiaalin tarkoituksena on toimia apuna käsitteiden merkityksien tunnistamiseksi opettajien ja oppilaiden välisissä keskusteluissa. Materiaalin loppuun on kerätty tehtäviä konkretisoimaan teoriaa ja käsitteitä niin opettajille kuin oppilaillekin. Tehtävät ovat toimintaehdotuksia teemojen käsittelyä varten.

Vilma Kosonen 30.11.2020

Kirjoittaja toimi Opinkirjossa korkeakouluharjoittelijana syksyllä 2020.

Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimus on velvoittava ihmisoikeussopimus. Lapsen oikeuksia ei voi asettaa tärkeysjärjestykseen, vaan ne muodostavat yhdessä kokonaisuuden. Tässä materiaalissa on tarkasteltu erityisesti niitä artikloja, jotka liittyvät kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisemiseen ja edistävät moninaisuuden ymmärtämistä.

1. Ketään ei saa syrjiä (2 artikla)
2. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä (19 artikla)
3. Koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, lapsen vanhempien, oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta (29 artikla)

Opinkirjon toiminnoista Nuorten parlamentti, Omaoppilaskunta ja Luokkavaltuusto puolestaan implementoivat erityisesti 12 artiklan ja 13 artiklan sisältöjä eli oikeutta osallistua ja tulla kuulluksi sekä ilmaisun vapautta.

Lapsen oikeuksien päivänä 20.11 voi käsitellä vaihtelevasti eri teemoja ja sisällyttää päivän käsittelyyn yhdenvertaisuuden pohdintaa. Ovatko esimerkiksi käytetyt oppimateriaalit yhdenvertaisia? Edustavatko ne vain tiettyä osaa väestöstä vai ottavatko ne huomioon ihmiset riippumatta ihonväristä, kielestä, uskonnosta tai seksuaalisesta suuntautumisesta?

Perusopetuksen opetussuunnitelma

Perusopetuksen opetussuunnitelma edellyttää koulujen toimintakulttuurin kehittämistä huomioiden osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden näkökulmat. Toimintakulttuuria kehitetään jatkuvasti reflektoiden sitä kouluyhteisön jäsenten kanssa. Osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden näkökulmasta tarkasteltavia seikkoja ovat esimerkiksi, miten yhteisö antaa sopivia haasteita ja tukee vahvuuksien löytämistä ja hyödyntämistä, jotta oppilaat voivat luoda myönteisen ja realistisen käsityksen itsestään ja miten koulun toiminnassa otetaan huomioon yhteisön jäsenten yksilöllisyys ja tasa-arvoisuus sekä yhteisön tarpeet. Tarkastelun kohteeksi kannattaa ottaa myös konkreettiset asiat, jotka turvaavat oppilaiden yhdenvertaisen mahdollisuuden saada ohjausta sekä tukea kehitykseensä ja oppimiseensa sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä. Viime aikoina on nostettu esiin erityisesti käytännöt kiusaamisen, väkivallan, rasmin tai muun syrjinnän kitkemiseksi ja miten ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. Koulun toimintakulttuurissa

kokemuksilla on merkittävä rooli. Kuulluksi tuleminen ja oikeudenmukaisuuden kokeminen rakentavat luottamusta. Näihin teemoihin liittyy yksilön kohtaaminen ja kohtelu samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä. Toimintakulttuurin olisi tuettava yhteisöä rohkaisemaan oppilaita kohtaamaan avoimesti ja uteliaasti maailman moninaisuutta sekä toimimaan oikeudenmukaisemman ja kestävämmän tulevaisuuden puolesta.

Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys = Positiivisen vuorovaikutuksen kautta rakentuva (yksittäisten ihmisten tai yhteisön välinen) suhde ja ilmapiiri. Vuorovaikutukseen vaikuttavat mm. yhteisesti sovitut ja noudatettavat säännöt sekä ympäristön arvot.

Yhteisöllisyys rakentuu positiivisen vuorovaikutuksen kautta. Oppilaita voi kannustaa keskinäiseen positiiviseen vuorovaikutukseen osana opetusta. Apuna voi käyttää yhdessä tehtäviä harjoituksia, joissa on mukana myönteisen palautteen antaminen toiselle. (Saarikoski ja Kovero, 2013).

Vahvuuskortit voivat olla apuna myönteisen palautteen muotoilemisessa. Niiden avulla palautteen antaminen toiselle voi olla helpompaa ja auttaa tällaisen ajattelun kehittämisessä. Lisäksi ne auttavat kaveritaitojen kehittämisessä ja yhteishengen luomisessa. Vahvuuskortteja ja muita hyödyllisiä materiaaleja löytyy muun muassa MIELI Suomen mielenterveys ry:ltä, esimerkiksi Vahvuuskortit, Tunne- ja kaveritaitokortit, Alakoululaisen mielenterveystaidot ja Yhdessäolon tilkkutäkki. (<https://mieli.fi/fi/materiaalit/julisteet-ja-kortit>)

Opetus, joka perustuu vahvuuksiin, tarjoaa mahdollisuuden edistää myös oppilaiden välisiä suhteita ja positiivista ilmapiiriä. Oppiessaan tunnistamaan erilaisia voimavaroja toisissaan, keskinäinen arvostus ja luottamus lisääntyy. Ymmärrettäessä millaisia voimavaroja luokassa on, lisätään yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Leskisenoja ja Sandberg, 2019)

Syrjinnän ehkäiseminen on jatkuvaa toimintaa, jossa kannattaa hyödyntää erilaisia toimia ja tehdä oppilaat tietoisiksi syrjimisestä haitallisista vaikutuksista.

Ryhmän sosiaalisten suhteiden ja ilmapiirin parantamisen ohjaustavoissa voidaan hyödyntää kysymysten tekemistä, palautteen antamista ja pyytämistä, ryhmäsopimusten tekemistä ja tarkastamista sekä ryhmän rakenteisiin vaikuttamista. (Janhunen, 2013).

Ensimmäiset kolme kysymystä sopivat hyvin alakoululaisille ja viimeiset kaksi ovat sopivampia yläkouluikäisille. Opettaja tuntee luokkansa parhaiten ja tietää millaisia kysymyksiä heille voi esittää, joten jaottelua ei ole tarkoitus noudattaa sokeasti.

Keskustelut toteutetaan pienryhmissä. Ajatuksista voi koostaa postereita, jotka kiinnitetään luokan seinille. Teemaa voi hyödyntää osana median tekotaitojen oppimista ja tehdä näistä pieniä kertomuksia. Tarinat voidaan työstää animaatioiksi.

- Miten kiusaaminen ilmenee?
- Mitä syrjintä on
- Kuka huomaa kiusaamisen? Onko se opettaja, oppilas, kummioppilas?
- Kuka saa kertoa eteenpäin, kun huomaa kiusaamista?
- Kenelle kiusaamisesta kerrotaan?
- Miten toimitaan, kun huomataan, että jotain oppilasta ei oteta mukaan toimintaan tai kun häntä syrjitään?
- Mitä opettaja voisi tehdä?
- Miten saataisiin rakennettua omaan luokkaan, luokka-asteelle tai kouluun hyvää kaikkia huomioivaa ja yhdenvertaista ryhmähenkeä?

Pohdittavaa yläluokkien kanssa edellisten lisäksi

- Koetko, että opettajat ymmärtävät moninaisuutta (mm. ihonväri, kieli, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli ja sukupuolen ilmaisu, itsensä ilmaiseminen)?
- Oletko huomannut syrjintää/erilaista kohtelua liittyen edellisiin?

Koulun arjessa opettaja voi omalta osaltaan vaikuttaa merkittävästi esimerkillään ja opetusmenetmillään siihen, miten oppilaiden sosiaaliset taidot kehittyvät. Opettaja voi myös vaikuttaa oppilaiden keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaalisten suhteiden ja taitojen kehittyminen lisää oppilaiden itsevarmuutta, joka puolestaan auttaa heitä itse solmimaan sosiaalisia suhteita ja näin ollen lisää hyväksytyksi tulemistä ryhmän sisällä. (Janhunen, 2013)

Esimerkkejä keskeisistä sosiaalisista taidoista

- Toisten huomioiminen ryhmässä
- Kuunteleminen
- Itseilmaisu
- Toisten kiittäminen ja kannustaminen
- Avun antaminen ja pyytäminen
- Yhteistyö- ja ongelmanratkaisutaidot (Janhunen, 2013, 30)

Työtä kiusaamisen vastustamiseksi tehdään joka päivä koulun arjessa. Koulussa aikuisten toiminta opettaa lapsille käytännössä arjen taitoja välittämällä ja huolehtimalla kaikkien oppilaiden huomioimisesta. Toivottavasti aikaa riittää kuulumisten kyselemiseen ja myönteisen palautteen antamiseen. Ristiriitatilanteita voi käydä läpi ja pohtia, mitä voisın tehdä seuraavalla kerralla toisin. (MIELI ry:n lasten ja nuorten työn päällikkö Anniina Pesonen blogitekstissä).

Kiinteässä, koherentissa ryhmässä jäsenet ovat aidosti kiinnostuneita toistensa tunteista, ovat huomaavaisia toisiaan kohtaan, luottavat toisiinsa, auttavat toisiaan ja pitävät yhdessä työskentelystä. Tällöin ryhmän jäsenet ja ryhmän toiminta vetävät toisiaan puoleensa, mistä muodostuu turvallinen olo, ja tavoitteellisen ja tuloksellisen oppimisen edellytykset paranevat. Tilanne on erinomainen silloin, kun ryhmä itsessään kannustaa jäseniään parempiin suorituksiin. (Janhunen, 2013)

Esimerkki yhteisöllisyyttä korostavasta teoriasta on positiivinen psykologia ja pedagogiikka. Positiivinen psykologia paneutuu ihmisten vahvuuksiin, mahdollisuuksiin ja myönteisiin toimintatapoihin. Tarkoituksena ei ole jättää huomiotta negatiivisia asioita. Kun itseään ymmärtää paremmin, on myös keinoja käydä läpi haastaviakin tilanteita. (Leskisenoja ja Sandberg, 2019).

Säännöt

Luokassa toiminnan ohjenuorana on oltava selkeät ja toimivat pelisäännöt ja rutiinit, sillä ne luovat turvallista ilmapiiriä. Koulussa olonsa turvalliseksi tunteminen ennustaa voimakkaasti kouluviihtyvyyttä ja -tyytyväisyyttä. (Janhunen, 2013). Oppilaiden kanssa on hyvä miettiä yhteisesti, mitkä ovat luokan säännöt ja esimerkiksi askarrella yhdessä ne kokoava taulu luokan seinälle. Lapsia kuunnellen voi saada säännöt eläviksi ja sellaisiksi, että ne kuvailevat konkreettisesti, miltä kukin kohta näyttää, tuntuu tai kuulostaa.

Säännöt voivat pohjata esimerkiksi Hymyn arvoihin.

Hymyn arvoja toteuttaa oppilas, joka

- toimii luotettavasti ja reilusti.
- tekee rakentavaa yhteistyötä kaikkien kanssa.
- noudattaa sovittuja käytäntöjä.
- kohtelee kaikkia ystävällisesti.

- ei kiusaa koskaan.
- edistää koulunsa ja opiskeluryhmänsä hyvää yhteishenkeä.
- ottaa muut huomioon ja antaa työrauhan.

Koulun yhteisiin järjestyssääntöihin on lain mukaan osallistettava oppilaat. Niitä on syytä tarkastella säännöllisesti, jotta mahdollisuus olla osa sääntökeskustelua toteutuu lapsen koulupolun aikana ainakin kerran. Koulun yhteisten järjestyssääntöjen muovaaminen yhdessä koko koulun kanssa voi luoda yhteisöllisyyttä ja suurempaa sitoutumista sääntöihin. Sääntökeskustelu voi avata ymmärrystä puolin ja toisin sekä mahdollistaa oppilaiden toimijuuden kokemuksen. (Laatikainen, 2020, 65).

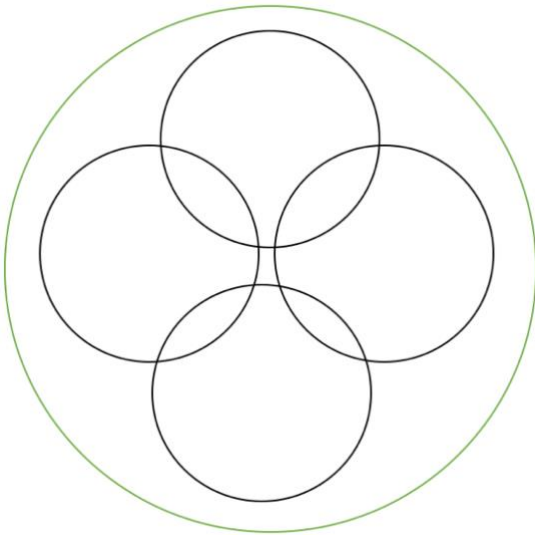
Sääntökeskustelua voi avata hymyn arvoilla ja samalla edistää turvallisen tilan rakentumista koko kouluun ja luokkaan. Pesäpuu ry:n mukaan turvallisessa tilassa “kaikilla on vapaus olla oma itsensä, ilmaista itseään vapaasti ja olla osallinen kaikessa toiminnassa”. Turvallinen tila on samalla vapaa kaikenlaisesta häirinnästä, olipa se sitten fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista.

Moninaisuus

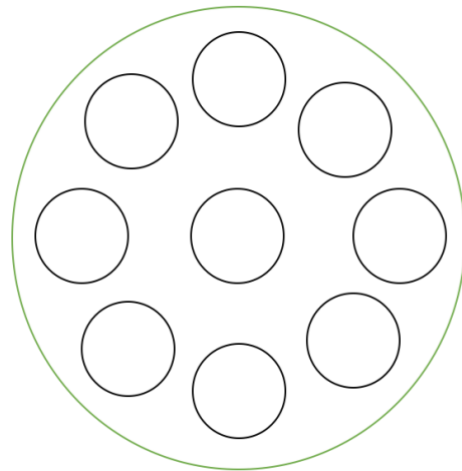
Moninaisuus = Jokaisella ihmisellä on lukemattomia ominaisuuksia, rooleja, moni meistä kuuluu eri ryhmiin.

Monikulttuurisuudesta ja moninaisuudesta puhuttaessa käsitellään mitä suurimmassa määrin sosiaalista oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Monikulttuurisuus ei ole synonyymi maahanmuutolle. Monikulttuurisuus on enemmistön ehdoilla toimimista ja sillä saatetaan eriyttää ihmisiä enemmän kuin olisi tarkoitus. Sitä voisi kuvata pallolla, jonka sisällä on monta erillistä pientä palloa. Eri ihmisryhmät elävät rinnakkain, mutta toisiaan kohtaamatta. Enemmistö suvaitsee vähemmistöt, mutta ei pyri etsimään yhtymäkohtia tai samanlaisuuksia. Monikulttuurisuus-käsitteen taustalla on hyvä ajatus suvaita ja ottaa kaikki huomioon. Vastakohtana monikulttuurisuuden käsitteelle on interkulttuurisuus. Tämän lähtökohdanna on yhteisöllisyys ja toisilta oppiminen, samanlaisuuksien löytäminen. Tätä taas voitaisiin kuvastaa pallolla, jonka sisällä on toisiinsa liittyneitä pienempiä palloja.

Kuvio 1. Interkulttuurisuus

Kuvio 2. Monikulttuurisuus

Pohdittavaksi

- Toteutammeko koulussamme monikulttuurisuutta vai interkulttuurisuutta? Millaisissa tilanteissa nämä tulevat esille?
- Millaisia toimintatapoja meillä on edistää interkulttuurisuutta?
- Miten aktiivisesti ohjaamme oppilaita havaitsemaan samanlaisuutta erilaisuuden sijaan?

Lokeroiminen yhden piirteen perusteella peittää yksilön muut ominaisuudet alleen. Jokainen yhteisö, johon henkilö kuuluu, luo ja antaa hänelle tietyn identiteetin, joilla kaikilla on merkitystä hänelle. Yksi moninaisuuteen liittyvä käsite on toiseuttaminen. Toiseuttamisessa on kyse henkilön asettamisesta eriarvoiseen asemaan jonkin hänen piirteensä takia (esimerkiksi muualta muuttanut, ihonväri tai seksuaalinen suuntautuminen). Tällöin arvotetaan henkilöitä heidän piirteidensä takia ja tästä aiheutuu mm. syrjintää. ”Toiseksi” määrittäminen vaikuttaa osallisuuteen ja siten identiteetin muotoutumiseen.

Aikuisten tapa toimia välittyy oppilaille, jotka omaksuvat koulu yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja - esimerkiksi vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä sukupuoliroolit siirtyvät oppilaille. Opettajan toimintatavoilla on siis suuri merkitys ja niistä tulee olla tietoinen. Perusopetuksen tulee kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. (Perusopetuksen opetussuunnitelma, 2014).

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus = Jokainen on arvokas sellaisena kuin on riippumatta mistään identiteettinsä piirteistä

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.” (yhdenvertaisuus.fi)

Yhdenvertaisuus on eri asia kuin tasa-arvo. Tasa-arvolla viitataan Suomen lainsäädännössä miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon (mm. samasta työstä sama palkka) sekä sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisemisesta johtuvan syrjinnän poistamiseen. Yhdenvertaisuus taas viittaa samanarvoisuuteen eri ihmisryhmien välillä.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää kasvattajien eettistä sitoutumista ja tietoista toimintaa. Kyse on siis jatkuvasta ja aktiivisesta toiminnan reflektoinnista ja toimintatapojen uudistamisesta eli toisin toimimisesta. Tavoitteena on tunnistaa ja muuttaa toimintaa, jotta järjestelmään sisään kirjoitetut epäoikeudenmukaisuudet eivät uusinna itse itseään.

Onko toimivaa antaa kaikille sama vai tulisiko antaa jotain tarpeiden mukaisesti? Ruokaakaan ei jaeta ”samalla kauhalla” eli kaikille saman verran. Nälkää on eri asteisena ja se tynnytetään sopivalla määrällä ruokaa. Keskustelua voi käydä myös siitä, mitkä ovat sellaisia tilanteita tai asioita, joissa/joita on hyvä/oikein antaa kaikille saman verran.

Yhteiskuntaoppi 3-6-luokat:

T2 tukea oppilasta harjaannuttamaan eettistä arviointikykyään liittyen erilaisiin inhimillisiin, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin

Normikriittisyys

Normikriittisyys = Tietoisuus niistä yhteiskunnallisista normeista, jotka ohjaavat esimerkiksi arvostusten ja käsitysten muodostumista

Kasvatus- ja koulutusinstituutioissa on paljon normatiivisia oletuksia ja käytäntöjä, jotka määrittävät, miten ihmisen pitäisi toimia, jotta tämä tulisi nähdyksi normaalina. Mitä enemmän ihminen sopii normatiiviin, sitä helpompi on uida kuin kala vedessä, ilman että kala ymmärtää vettä, jossa ui. Tulemme siis sokeaksi sille ympäristölle, jossa toimimme, jos emme aktiivisesti tarkastele ympäristön oikeudenmukaisuutta.

Normatiiviin sopiessa on helpompaa tulla tunnistetuksi sellaisena kuin itse haluaa (identiteetin itsemäärittely) ja kuulluksi itsenään, sillä tavoin kuin itse haluaa, sekä saada kannustusta. Mitä kauempana ihminen on normatiivisista tavoista olla, ajatella ja toimia, sitä vaikeampaa on pitää yllä omaa identiteettiä, tulla kuulluksi (itsenään) sekä saada tukea itselleen.

Etuoikeudet ovat näkymättömiä ja niitä voi olla vaikea tunnistaa. Usein ihminen tunnistaa etuoikeudet vasta joutuessaan erilaiseen ympäristöön. Omille etuoikeuksilleen on sokea, ellei niitä aktiivisesti käsittele tai pohdi. Esimerkkinä tästä voisi olla oppimateriaaleissa käytetyt kuvat. Ne voivat olla pelkästä enemmistöstä, eikä näin ollen koe tai näe niissä olevan mitään muokattavaa.

TEHTÄVIÄ

Alle on listattu erilaisia tehtäviä liittyen edellä esitettyihin teemoihin. Tehtävien yhteyteen on sijoitettu alakoulun 1–2-luokkien ja/tai 3–6-luokkien oppiainekohtaisista tavoitteita. Näitä voi kuitenkin hyvin käyttää soveltaen myös yläkoululaisten kanssa.

Vahvuussankarit

Tutustukaa oppilaiden kanssa erilaisiin vahvuuksiin ja miettikää mitkä ovat oppilaiden vahvuuksia. Tämän jälkeen tehkää omat vahvuussankarihahmot. Mitä supervoimia tällä sankarilla on? Millaisissa tilanteissa sankaria tarvitaan. Hahmon voi tehdä piirtämällä, maalaamalla, kirjoittamalla, valokuvoin tai videoiden.

(<https://opinkirjo.fi/materiaalit/yritys-hyva/>)

Kuvataide 1-2-luokat ja 3-6-luokat:

T3 innostaa oppilasta ilmaisemaan havaintojaan ja ajatuksiaan kuvallisesti ja muita tiedon tuottamisen tapoja käyttäen

T4 innostaa oppilasta kokeilemaan erilaisia materiaaleja ja tekniikoita sekä harjoittelemaan kuvallisia ilmaisutapoja

Vahvuudet

Tulosta MIELI ry:n sivuilta Vahvuuskortit tehtäviä varten. (<https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/vahvuuskortit>)

Vahvuudet toisen silmin

Arvotaan yksi pelaaja (nopalla, pullonpyöryksellä, tai numerolapuilla), joka valitsee joukosta toisen pelaajan, jolle hän valikoi yhden vahvuuskortin. Valitsija antaa kortin toiselle valitsemalleen pelaajalla, jonka tulee kertoa, miksi hän ajattelee toisen pelaajan valinneen hänelle juuri kyseisen kortin. Hän voi kertoa esimerkiksi jonkin tilanteen, jossa hän arvelee ominaisuuden tulleen esille.

Elämäkatsomustieto 1-2-luokat:

T2 rohkaista oppilasta ilmaisemaan omaa ajatteluaan ja tunteitaan eri tavoin

T3 ohjata oppilasta arvostamaan omaa ja muiden ajattelua

Vahvuusalias

Pelaaja nostaa yhden kortin ja hänen täytyy selittää muille pelaajille mainitsematta kortissa olevaa vahvuutta, mistä vahvuudesta on kysymys. Esimerkiksi: Luova: ”Sellainen, joka keksii uusia ideoita, ei välitä muodollisuuksista, osaa yhdistellä yllättäviä asioita jne..”

Äidinkieli 1-2-luokat:

T3 tukea oppilasta vahvistamaan ilmaisurohkeuttaan ja ohjata häntä ilmaisemaan itseään kokonaisvaltaisesti, myös draaman avulla

Erilaisia vahvuuksia

- Utelias
- Avarakatseinen
- Luova
- Ennakkoluuloton
- Yhteistyökykyinen
- Oma-aloitteinen
- Sinnikäs
- Ytimekäs
- Rohkea
- Vastuuntuntoinen
- Herkkä
- Avulias
- Ystävällinen
- Puhelias
- Hiljainen
- Myötätuntoinen
- Iloinen
- Toiset huomioonottava

Vahvuuksien läpikäynnin yhteydessä voidaan käydä keskustelua siitä, miten jokaisella on erilaisia vahvuuksia ja miten monipuolisia vahvuuksia tarvitaan erilaisissa tilanteissa. Keskustellaan yhdessä

esimerkein, millaisissa tilanteissa on hyvä olla ytimekäs, milloin puhelias tai vaikkapa toiset huomioiva.

Hyvän kaverin tuntomerkit

MLL:n Kaikille kaveritaidot-materiaalista (<https://www.mll.fi/ammattilaisille/ammattilaisten-aineistot/koulujen-aineistot/kiusaamisen-ehkaisemisen-aineistot/>)

Kysy oppilailta hyvän kaverin tuntomerkkejä ja kirjoita ne ylös taululle. Pohtikaa seuraavaksi, millainen ei ole hyvä kaveri. Kirjoita nämä toiselle puolelle taulua. Keskustelkaa siitä, miten toimitaan silloin, jos hyvän kaveruuden tuntomerkit eivät toteudu. Mitä tehdään esimerkiksi silloin, jos joku sanoo ilkeästi, kiusaa tai ei ota mukaan peliin. Pyydä oppilaita valitsemaan hyvän kaverin tuntomerkeistä 3 sellaista asiaa, joita he itse haluavat noudattaa. Oppilaat voivat kirjoittaa ne omiin vihkoihinsa. Valitkaa vielä lopuksi yhteisesti 3 tärkeintä hyvän kaverin tuntomerkkiä (esimerkiksi äänestämällä). Laittakaa ne esille luokkaan.

Elämäkatsomustieto 1-2-luokat:

T8 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisten yhteiselämän perusteita

3-6-luokat:

T4 ohjata oppilasta kantamaan vastuuta itsestä, toisista ihmisistä ja luonnosta

Uskonto 1-2-luokat:

T6 ohjata oppilasta toimimaan oikeudenmukaisesti, eläytymään toisen asemaan sekä kunnioittamaan toisen ihmisen ajatuksia ja vakaumusta sekä ihmisoikeuksia

T7 ohjata oppilaita eettiseen pohdintaan sekä hahmottamaan, mitä tarkoittaa vastuu itsestä, yhteisöstä, ympäristöstä ja luonnosta

T8 luoda oppilaalle tilaisuuksia harjoitella omien mielipiteiden esittämistä ja perustelemista sekä erilaisten mielipiteiden kuuntelemista ja ymmärtämistä

Kaveritaidot sopivat myös keskusteluteemaksi luokkavaluustoon.

Äidinkieli 3-6-luokat:

T10 kannustaa ja ohjata oppilasta kielentämään ajatuksiaan ja harjoittelemaan kertovien, kuvaavien, ohjaavien ja yksinkertaisten kantaa ottavien tekstien tuottamista, myös monimediaisissa ympäristöissä

MLL:n Kuulun! Välineitä ryhmän toiminnan tukemiseen-materiaalista

(<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/ryhmayttaminen/>)

Tärkeimmät ominaisuuteni

Jaa jokaisella oppilaalle A4-kokoinen paperi. Paperi taitellaan niin, että siihen muodostuu kuuden ruudun ruudukko. Ruudut revitään irti taitoksia pitkin. Jokaiseen irti revittyyn ruutuun kirjoitetaan yksi ominaisuus, jonka oppilas kokee tärkeäksi toimittaessa ryhmän jäsenenä. Kun kaikki ovat saaneet kirjattua 6 ominaisuutta, aloitetaan ominaisuuksien karsiminen. Ensin jokaista pyydetään poistamaan 2 vähiten tärkeintä ominaisuutta. Tämän jälkeen vielä 1 vähiten tärkeä ominaisuus ja vielä 1 ominaisuus, niin että lopulta jokaisella on jäljellä 2 omasta mielestään tärkeintä ominaisuutta.

Pyydä tämän jälkeen oppilaita pohtimaan pareittain seuraavia asioita:

- Millaiset ominaisuudet jäivät viimeisiksi eli tärkeimmiksi, millaiset poistit?
- Oliko poistaminen hankalaa, haluaisitko vielä vaihtaa jonkun ominaisuuden?
- Koetko olevasi itse sellainen, mitä 2 viimeistä lappuasi kertoo?

Elämäkatsomustieto 1-2-luokat:

T8 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisten yhteiselämän perusteita

3-6-luokat:

T4 ohjata oppilasta kantamaan vastuuta itsestä, toisista ihmisistä ja luonnosta

Uskonto 1-2-luokat:

T6 ohjata oppilasta toimimaan oikeudenmukaisesti, eläytymään toisen asemaan sekä kunnioittamaan toisen ihmisen ajatuksia ja vakaumusta sekä ihmisoikeuksia

T7 ohjata oppilaita eettiseen pohdintaan sekä hahmottamaan, mitä tarkoittaa vastuu itsestä, yhteisöstä, ympäristöstä ja luonnosta

T8 luoda oppilaalle tilaisuuksia harjoitella omien mielipiteiden esittämistä ja perustelemista sekä erilaisten mielipiteiden kuuntelemista ja ymmärtämistä

Idearikas - Yrittäminen ruuduissa

Piirtäkää sarjakuva, jonka aiheena on yrittäminen, ja kuinka vaikeuksista huolimatta on mahdollista onnistua. Taustalla voi olla oppilaan oma kokemus tai tarinan voi keksiä mielikuvituksen avulla.

Kuvataide 1-2-luokat ja 3-6-luokat:

T3 innostaa oppilasta ilmaisemaan havaintojaan ja ajatuksiaan kuvallisesti ja muita tiedon tuottamisen tapoja käyttäen

Yhdessä hyvää

Yritys Hyvä -tehtäväkortit löytyvät osoitteesta

[\(https://opinkirjo.fi/materiaalit/yritys-hyva/\)](https://opinkirjo.fi/materiaalit/yritys-hyva/)

Ideoikaa ja toteuttakaa hyväntekeväisyysprojekti, joka tuottaa hyvää toisille ja jossa yhdistyvät ryhmän jäsenten erilaiset osaamiset. Hyvän tekeminen alkaa sillä, että päätetään, kenelle ja miten hyvää halutaan jakaa.

Elämäkatsomustieto 3-6-luokat:

T10 rohkaista oppilasta toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti omassa ympäristössään

X-factor

Oppilaille annetaan tehtäväksi miettiä missä he ovat hyviä. Onko se myötätuntoisuus, uteliaisuus vai sinnikkyys? Omaavatko he hyvät ryhmätyötaidot?

- a) Kirjoita hissipuhe omista vahvuuksista ja siitä, miten ja missä voit hyödyntää niitä parhaiten. Millaista osaamista sinulla on?

Äidinkieli 3-6-luokat:

T9 rohkaista oppilasta ilmaisemaan kokemuksiaan, ajatuksiaan ja mielipiteitään ja vahvistamaan myönteistä kuvaa itsestään tekstien tuottajana

- b) Tee taiteen keinoin työ, joka kuvaa omia vahvuuksiasi ja liitä siihen teksti, jossa kerrot niistä ja siitä, miten voisit tulevaisuudessa hyödyntää vahvuuksiasi.

Kuvataide 1-2-luokat ja 3-6-luokat:

T3 innostaa oppilasta ilmaisemaan havaintojaan ja ajatuksiaan kuvallisesti ja muita tiedon tuottamisen tapoja käyttäen

Koulu kaikilla asteilla

Tutki kouluympäristöä uudessa valossa, esimerkiksi liikkumisesteisen silmin. Pyri tunnistamaan kouluympäristöstä haasteita, joihin haluat etsiä parempia ratkaisuja. Tee tutkimus pienryhmissä. Ryhmä kerää huomioita ja tekee listan, johon on kirjattu huomattuja epäkohtia sekä asioita, jotka toimivat hyvin.

Tätä tehtävää voidaan pohtia esimerkiksi oppilaskunnassa tai luokkavaltuustossa. Kerätään yhteen pienryhmien havainnot, keskustellaan niistä ensin luokkavaltuustossa ja sen jälkeen oppilaskunnan hallituksessa. Oppilaskunta voi pohtia ratkaisuja, ja esittää niitä rehtorille. Asiat voi viedä myös rehtorille tiedoksi, koska aina ei oppilailla ole haasteisiin ratkaisuehdotuksia. Prosessia käsitellään uudelleen luokkavaltuustossa. Epäkohtien lisäksi tärkeää on kerätä huomioita myös asioista, jotka toimivat hyvin. Tällä tavoin osaltaan edistetään koulun kollektiivista hyvinvointia.

Oppilaskunta

<https://omaoppilaskunta.fi>

Luokkavaltuusto

<https://opinkirjo.fi/luokkavaltuusto/>

Muotoilupakki - menetelmäkorttipakka löytyy osoitteesta

[\(https://opinkirjo.fi/materiaalit/muotoilupakki-menetelmakorttipakka/\)](https://opinkirjo.fi/materiaalit/muotoilupakki-menetelmakorttipakka/)

Yhteiskuntaoppi 3-6-luokat:

T2 tukea oppilasta harjaannuttamaan eettistä arviointikykyään liittyen erilaisiin inhimillisiin, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin

T3 ohjata oppilasta hahmottamaan itsensä yksilönä ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä, ymmärtämään ihmisoikeuksien ja tasa-arvon merkityksen sekä hahmottamaan yhteiskunnan oikeudellisia periaatteita

T7 kannustaa oppilasta harjoittelemaan demokraattisen vaikuttamisen perustaitoja sekä keskustelemaan rakentavasti eri mielipiteistä

Ota selvää käyttäjistä

Tee havainnointia siten, että valitset jonkun tietyn näkökulman tai käyttäjäryhmän, jonka näkökulmasta havainnoit. Sellaisia voivat olla esimerkiksi pienemmät oppilaat. Käy ennen havainnointia läpi kysymyksiä, joihin etsitään vastauksia. Mikä toimii (valitsemasi käyttäjäryhmän näkökulmasta)? Mikä ei toimi? Miltä näyttää? Miltä kuulostaa?

Kirjaa havainnot tarralapuille ja kokoa seinälle. Jaottele niitä ryhmiin esimerkiksi tilojen, tunteiden, henkilöiden tai muiden seikkojen mukaan. Keskustele tuloksista.

Muotoilupakki - menetelmäkorttipakka löytyy osoitteesta

[\(https://opinkirjo.fi/materiaalit/muotoilupakki-menetelmakorttipakka/\)](https://opinkirjo.fi/materiaalit/muotoilupakki-menetelmakorttipakka/)

Yhteiskuntaoppi 3-6-luokat:

T2 tukea oppilasta harjaannuttamaan eettistä arviointikykyään liittyen erilaisiin inhimillisiin, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin

T3 ohjata oppilasta hahmottamaan itsensä yksilönä ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä, ymmärtämään ihmisoikeuksien ja tasa-arvon merkityksen sekä hahmottamaan yhteiskunnan oikeudellisia periaatteita

Kuvalukutaito mediataitona

- a) Tutkikaa oppilaiden kanssa luokan oppimateriaaleja kriittisesti. Ovatko kaikki oppilaat edustettuina materiaaleissa? Pystyvätkö he samaistumaan materiaalien kuvituksiin?
- b) Tutkikaa oppilaiden kanssa lastenkirjallisuutta ja niiden kuvituksia. Pohtikaa samoja kysymyksiä kuin edellisessä tehtävässä. Voitte pohtia myös mainoksia ja muuta viestintää, jota kohtaatte päivittäin.
- c) Miten yllä olevia pitäisi muuttaa niin, että ne olisivat yhdenvertaisia ja toisivat esille maailman moninaisuutta? Oppilaiden kanssa voi kuvittaa kirjoja uudestaan, muokata tekstiä tai valmistaa itse uudenlaista materiaalia.

Yhteiskuntaoppi 3-6-luokat:

T3 ohjata oppilasta hahmottamaan itsensä yksilönä ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä, ymmärtämään ihmisoikeuksien ja tasa-arvon merkityksen sekä hahmottamaan yhteiskunnan oikeudellisia periaatteita

Elämäkatsomustieto 3-6-luokat:

T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin

T5 ohjata oppilas tutustumaan suomalaiseen, eurooppalaiseen ja maailman kulttuuriperintöön sekä hahmottamaan kulttuurista moninaisuutta ilmiönä

Kuvataide 1-2-luokat:

T10 ohjata oppilasta tunnistamaan taiteessa, ympäristössä ja muussa visuaalisessa kulttuurissa ilmeneviä arvoja

T11 kannustaa oppilasta ottamaan kuvailmaisussaan huomioon kulttuurinen moninaisuus ja kestävä kehitys

Kuvataide 3-6-luokat:

T8 ohjata oppilasta tarkastelemaan taidetta ja muuta visuaalista kulttuuria teoksen, tekijän ja katsojan näkökulmista sekä pohtimaan historiallisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutusta kuviin

T10 ohjata oppilasta keskustelemaan taiteessa, ympäristössä ja muussa visuaalisessa kulttuurissa ilmenevistä arvoista

T11 kannustaa oppilasta ottamaan huomioon kulttuurinen moninaisuus ja kestävä kehitys kuvailmaisun sisältöjä ja toimintatapoja valitessaan

- d) Tutustu Globaalikasvatuksen sivujen materiaaleihin, erityisesti Oppimateriaalit ajan tasalle-muistilistaan. Pohdi tämän jälkeen seuraavia muistilistan kysymyksiä.

(<https://www.gloaalikasvatus.fi/vinkit/oppimateriaalit-ajan-tasalle>)

- Ovatko ihmisoikeudet oppimateriaalin perustana?
- Edistääkö materiaalia yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa?
- Nousevatko kestävät elämäntavat kunniaan?
- Kasvatammeko aktiivisia kansalaisia?
- Mitä käyttämämme kuvat kertovat?

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuutta voidaan käsitellä yläkouluikäisten oppilaiden kanssa käyttämällä apuna esimerkiksi Ihmisoikeusliiton ylläpitämän ihmisoikeudet.net-sivuston harjoituksia.

(<https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuskasvatus/menetelmat-ja-materiaalit/harjoitukset/>)

- a) *Askel eteenpäin-harjoituksessa* otetaan erilaisia rooleja ja kokeillaan miltä tuntuu olla ”toinen”. Harjoitus kuvataan seuraavasti: ”Olemme kaikki keskenämme samanarvoisia, meille jokaiselle kuuluu samat ihmisoikeudet. Joskus kuitenkin saattaa tuntua, että toiset meistä ovat enemmän tasa-arvoisia kuin toiset. Tässä harjoituksessa osallistujat pääsevät kokemaan, miltä tuntuu olla hetken aikaa ”se joku toinen”.”
- b) *Minun oikeuteni-harjoituksessa* käytetään ihmisoikeudet.net-sivustolta tulostettavissa olevia ihmisoikeuskortteja. Harjoituksessa pohditaan jokaisen oikeuden kohdalla, mitä sen toteutuminen tarkoittaa omalla kohdalla. Oppilaiden kanssa kirjoitetaan ylös, millaisia velvollisuuksia valitun oikeuden toteutumiseen liittyy sekä kenen tulisi oppilaiden mielestä edistää kyseisen oikeuden toteutumista ja millaisin toimenpitein sitä pitäisi edistää? Harjoitusta kuvataan lisäksi näin: ”Pohtikaa lopuksi, mitä valittujen oikeuksien toteutuminen vaatii teiltä. Edellytetäänkö teiltä itseltänne jotain suhteessa muihin ihmisiin, jotta oikeudet toteutuisivat? Entä muilta läheisiltänne ja yhteiskunnan eri toimijoilta? Oletteko olleet tilanteessa, jossa jokin valitsemanne oikeus ei ole toteutunut? Mitä tapahtui? Mitä jos oikeutta ei olisi lainkaan? Miten elämänne muuttuisi?”

Elämäkatsomustieto 7-9-luokat:

T7 kannustaa oppilasta maailman moninaisuuden ja kaikkien yhdenvertaisen kohtelun hyväksymiseen ja ymmärtämiseen

T8 ohjata oppilasta huomaamaan eettisiä ulottuvuuksia elämästään ja ympäristöstään sekä kehittämään eettistä ajatteluaan

T9 innostaa oppilasta pohtimaan omien valintojensa vaikutusta kestäväan tulevaisuuteen paikallisesti ja globaalisti

T10 ohjata oppilas tuntemaan ihmisarvon, ihmisoikeuksien ja ihmisten yhdenvertaisuuden merkitys ja eettinen perusta

Lähteet

Heikkinen, H-M. & Karhuvirta, T. 2018. Oppilaskuntatoiminnan ohjaajan opas. Kehittämiskeskus Opinkirjo, Helsinki.

Ihmisoikeusliiton ylläpitämä sivusto <https://ihmisoikeudet.net/>

Janhunen, K-M. 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 52. Kopijyvä Oy, Joensuu.

Laatikainen, E. 2020. Sukupuolen moninaisuus kuvataidekasvatuksessa – Taideperustainen toimintatutkimus turvallisen tilan synnystä taidetyöpajassa. Pro gradu-tutkielma, Lapin yliopisto. Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Leskisenoja, E. & Sandberg, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. PS-kustannus.

Oikeusministeriön ylläpitämä tietopankki. <https://yhdenvertaisuus.fi/etusivu>

Kehittämiskeskus Opinkirjo. <https://opinkirjo.fi/hymy/>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014. ePerusteet, Oppiaineet.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/sisallot/466340>

Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/09/Turvallinentila.pdf>

Rauhankasvatusinstituutti. Koulu vailla vertaa – opas yhdenvertaisuussuunnitteluun.

<https://rauhankasvatus.fi/>

Saarikoski, A. ja Kovero, S. 2013. Älä oletta – normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä.

Lisäksi tekstissä on hyödynnetty Heidi Paavolan ja Anna-Leena Riitaojan luentoja Helsingin yliopiston kasvatustieteen maisteriopintojen kurssilta Moninaisuus ja monikulttuurisuus tutkimuksen valossa, järjestetty syyskuussa 2020.

